

Львова, Дніпропетровська, Києва, Кам'янця-Подільського, Полтави, Луцька тощо.

У 1994 р. К. переїхав до Острога, де при його активній участі було відновлено ОА, у якій він став проректором з наукової роботи і започаткував та очолював до осені 1995 р. кафедру історії та культурології. Згодом за заслуги у розвитку науки та Острога став Почесним громадянином міста.

В Острозі значне місце в науковому доробку вченого посідала острогіана. К. став одним з ініціаторів підготовки першого енциклопедичного видання “Острозька академія XVI-XVII ст.”, його науковим редактором, автором передмови і 33-х статей, які ввійшли до енциклопедії. Острогіана К. продовжена виданням збірки “Етюди з історії Острога”, ним написано низку праць про острозьких просвітників, частину яких опубліковано в одноіменній, редагованій ним, збірці.

У 1996 р. К. заснував осередок Українського історичного товариства. З 1999 р. став співредактором міжнародного історичного журналу “Український історик”. Був багатолітнім редактором “Наукових записок університету “Острозька академія”, пізніше – їх історичної серії. У 1998 р. К. був обраний академіком Міжнародної слов'янської академії наук. У 2000 р. за великий внесок у розвиток української історичної науки його було обрано дійсним членом Української вільної академії наук у США, а в 2004 р. вченого було обрано Почесним членом Українського історичного товариства і Почесним головою Острозького осередку УІТ.

Під керівництвом К. захищено 27 кандидатських дисертацій. Серед його учнів – вісім докторів наук. К. присвячено чотири наукових збірники, три з яких опубліковані з нагоди ювілеїв, четвертий – присвячений пам'яті вченого.

Література: Атаманенко А., Атаманенко В. Микола Павлович Ковальський (3 нагоди 70-ліття) // Український Історик. – 1999. – № 2-4 (141-143). – С. 241-255; Дніпропетровський

історико-археографічний збірник. – Вип. 1: На пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Дніпропетровськ, 1997; Микола Павлович Ковальський. *Ad gloriam... Ad honores... Ad memorandum...* / За ред. Г. К. Швидко. – Дніпропетровськ, 2007; Микола Павлович Ковальський: Матеріали до біобібліографії. – Острог, 2002; Мищик Ю. А. Микола Ковальський (До 70-річчя з дня народження) // Український археографічний щорічник. – Київ, 1999. – Нова серія. – Вип. 3-4. – С. 6-14; Наукові записки. Історичні науки. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Острог, 2004; Осягнення історії: Зб. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Острог – Нью-Йорк, 1999.

*Алла Атаманенко,
Віктор Атаманенко*

Колегіум єзуїтів в Острозі

Католицький навчальний заклад, що виник як альтернатива православної ОА.

У 1624-1627 рр. *Анна-Алоїза Ходкевич* записала значні кошти єзуїтам, пожертвувала також земельну площу і матеріали під будівництво К. і костелу св. Ігнатія Лойли та св. Франциска Ксаверія. Тимчасове приміщення К. збудовано в 1625-1626 роках. Перший поверх був мурований, другий – дерев'яний. Розібрано його в 1645 році. Будівництво нового приміщення К. за проектом Джакомо Бріано і Бенедикта Моллі здійснене від 1634 до 1641 року. Після ліквідації ордену єзуїтів у 1773 р. поєзуїтські будівлі перейняли василіани, а мури шляхетського конвікту передано кармелітам.

Свою школу в Острозі єзуїти відкрили вже в 1625 р., але через малу кількість учнів навчання проводилось приватно. У наступному році відкрито публічні класи граматики й поетики, а в 1627 р. – риторики. Із 1629 р. почалось викладання філософії для світських учнів. Філософія також викладалася для кліриків-єзуїтів. А для клиру єпархії читалися

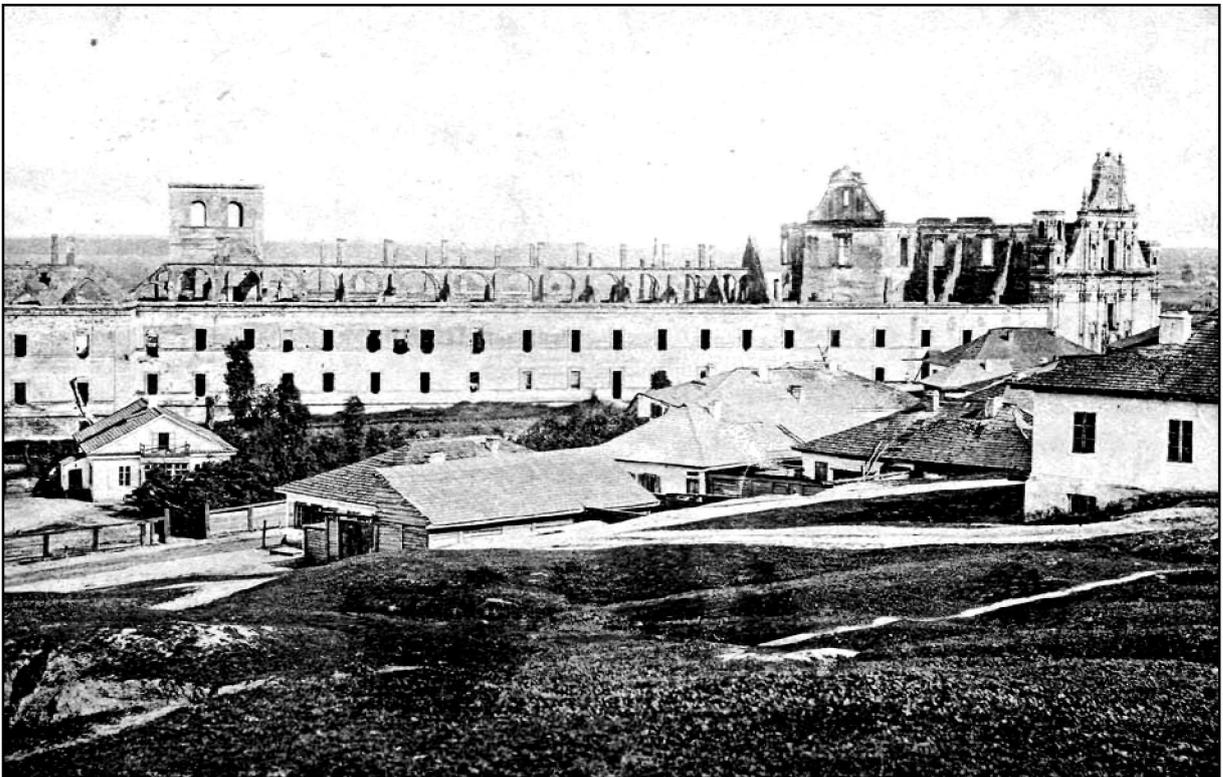
моральне богослов'я та полемічна теологія. Після поділу польської провінції єзуїтів у 1757 р. в Острозі влаштовано новіціат, що діяв до ліквідації ордену єзуїтів у 1773 році.

У період козацьких і шведських війн (1648-1668) єзуїтська школа була закрита, тільки тимчасово в 1666 р. існували класи граматики для світських учнів. Протягом другої половини XVII ст. кількість учнів була незначною. Щойно після Північної війни, з 1714 р., настав спокійніший час для К. і школу відвідувало близько 250 учнів. Після ліквідації ордену єзуїтів у приміщеннях К. планувалось розмістити університет, але через брак коштів ця ідея не була реалізована.

У діяльності острозьких єзуїтів на ниві шкільництва особливо заслуговує на увагу так званий Collegium Nobilium, тобто шляхетський К. Таких закладів, які були під опікою єзуїтів, у тодішній Речі Посполитій було шість: у Варшаві, Вільно (Вільнюсі), Львові, Острозі, Люб-

ліні і Познані. Конвікт, тобто бурса для волинської шляхти, був заснований у 1640 р. *Анною-Алоїзою Ходкевич*. Бурса отримала від фундаторки окремих будинок на 20 осіб. У XVIII ст. в ній перебувало 30 учнів. Конвікт очолював регенс і стежив за утриманням бурси. Він також виконував обов'язки місіонера у фундаційних володіннях у Суражі. У половині XVIII ст. конвікт мав велику незалежність від К., був перетворений у шляхетський конвікт, який мав власну програму навчання. У ньому працювало декілька єзуїтів. Тут були окремі заняття з точних наук, математики. Єзуїти-чужоземці навчали французької та німецької мов. При шляхетському конвікті існувала музична бурса, принаймні від 1640 р.

У 1641 р. вона отримала від *А.-А. Ходкевич* дім із городом під містом, до якого в 1646 р. була перенесена бурса.

Руїни фундованого А.-А. Ходкевич Острозького єзуїтського колегіуму

Джерела: Archiwum prowincji Małopolskiej oo. Jezuitów w Krakowie (APMP): Sygn. 527 [Historia Collegii Ostrogiensis, 1626-1731]; Sygn. 1364. – К. 136-140; Sygn. 1366. – К. 285-333 [Документи колегіуму в Острозі]; Archiwum Romanum Societatis Jesu (ARSJ): Sygn. FG 99. – F. 612-623 [Акт фундації конвікту]; Sygn. Pol. 75. – F. 54 [Origo Conv. Ostrogiensis nob., 1642].

Література: Ковалів В.-Й. Єзуїти в Острозі // Матеріали VI наук.-краєз. конф. “Остріг на порозі 900-річчя”. – Острог (1996). – С. 84-91; Мицько І. З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 65-71; Перлштейн А. Описание города Острога // Чтения Общества истории и древностей российских при Московском университете. – Москва, 1847. – № 4. – С. 141; Ричков П. А. Початковий етап проектування та будівництва єзуїтського монастиря в Острозі // Матеріали IV наук.-краєз. конф. “Остріг на порозі 900-річчя”. – Остріг, 1993. – С. 140-142; Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. – Львів, 2005. – С. 129-134; Axer J. Polski teatr jezuicki jako teatr polityczny // Jezuiti a kultura polska / pod red. ks L. Grzebień SJ, ks. St. Obirka SJ. – Kraków, 1993. – S. 11-22; Bednarski S., Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego. – Kraków, 1933; Dobrowolska W. Chodkewiczowa z hr. Ostrogskich Anna-Alojza // Polski Słownik Biograficzny. – T. 3. – S. 370-371; Jabłonowski A. Akademia Kijowsko-Mohylańska. Zarys historyczny na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi. – Kraków, 1899-1900; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historii Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 183-198; Kraszewski J. I. Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy. – Warszawa, 1985; Litak S. Jezuiti na tle innych zakonów męskich w Polsce w XVI-XVIII wieku // Jezuiti a kultura polska... – S. 185-198; Literatura antyjezuicka w Polsce 1578-1625. Antologia / Opracował, wstępem i przypisami opatrzył J. Tazbir. – Warszawa, 1963; Natoński B. Humanizm jezuicki i teologia pozytywno-kontrowersyjna w XVII i XVIII wieku. Nauczanie i piśmiennictwo // Dzieje teologii katolickiej w Polsce / Pod red. b-pa M. Rechowicza. – Lublin, 1975. – T. 2. – Cz. 1; Piechnik L. Akademie i uczelnie jezuickie // Dzieje teologii katolickiej w Polsce. – Lublin, 1975. – T. 2. – Cz. 2. – S. 51-101; Piechnik L. Działalność jezuitów polskich na polu szkolnictwa (1565-1773) // Jezuiti a kultura polska. – S. 243-259; Popłatek J. Komisja Edukacji Narodowej. Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej. – Kraków, 1973; Popłatek J., ks.,

T.J. Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce. – Warszawa, 1957; Szwejkowska A. Wkład jezuitów w kulturę muzyczną Rzeczypospolitej w XVII wieku // Jezuiti a kultura polska. – S. 297-310; Załęski S. Historia zniesienia jezuitów w Polsce i ich zachowanie na Białej Rusi. – Lwów, 1875. – T. 2; Załęski S. Jezuiti w Polsce. – Lwów, 1900. – T. 1. – Lwów, 1901. – T. 2. – Lwów, 1902. – T. 3. – Cz. 1, 2; – Kraków, 1905. – T. 4. – Cz. 1. – Kraków, 1904. – T. 4. – Cz. 2; – Kraków, 1905. – T. 4. – Cz. 3 i 4. – Kraków, 1906. – T. 5. – Cz. 1 i 2; Życie ku podziwieniu chwalebne J. O. Xiężny Ostrogskej Anny Aloizy Chodkewiczowej, wojewodziny wileńskiej, hetmanowej W. X. Litewskiej, od kolegium Societatis Jesu Jarosławskiego, od niejże po Ostrogskim kolegium w polu N. Panny fundowanego, na wzór wysokiej snoty wydane. – Kraków, 1698.

Вітольд Ковалів

Копинський Ісаїя (* ?, с. Копин, нині Республіка Польща – † 5.10.1640, м. Ніжин)

Церковний та культурний діяч. Походив із шляхетської родини, що жила на Підляшші. Навчальний заклад, у якому К. здобув освіти, точно не встановлений. Існує думка, що він навчався в ОА. Принаймні деякі факти його життєпису опосередковано вказують на це. Зокрема, він належав до консервативного напрямку, який був представлений в Острозькому культурному центрі. Також його доля була пов’язана з Межигірським монастирем та Київським братством, біля витоків яких стояли вихованці ОА. Він виступив одним із засновників Київського братства, а в 1619-1620 рр. був межигірським ігуменом.

Велику увагу приділив розбудові монастирів на Задніпров’ї, зокрема, на землях, якими володіли князі Вишневецькі. К. зумів відновити Густинський Прилуцький монастир, заснував Мгарський Лубенський монастир і Підгірський Ладинський скит. У 1620 р. К. став одним із єпископів, висвячених єрусалимським